

Kongregace pro katolickou výchovu

19.3.1977

Katolická škola

*Vydal sekretariát České biskupské konference
Praha 1994*

I. Dopis

Přes důrazná vyhlášení, kterými II. vatikánský koncil podtrhl závažnost katolické školy, se dnes objevují protichůdná mínění, pochybnosti a nejasnosti, které mohou odradit ty, kdo se věnují křesťanské výchově mládeže. Právě oni od sv. Stolce očekávají vyjádření, jež by je v jejich poslání utvrdilo. Tento dokument byl pojat tak, aby na toto očekávání odpověděl.

Kongregace pro katolickou výchovu však tímto materiálem nehodlá předkládat celkovou představu o výchovném působení církve, ani nemá v úmyslu dávat konečnou a úplnou odpověď na otázky, které se v souvislosti s nejrůznější výchovnou činností Božího lidu vyskytují. Jde jí pouze o to, aby na základě několika zásadních úvah a z pastoračního hlediska znovu potvrdila význam katolické školy jakožto prostředku evangelizačního úsilí církve, a aby ujistila všechny, kteří se do úsilí o tuto školu zapojili, že jejich činnost je skutečným a pro naši dobu nezbytným apoštolátem. Předkládáme proto několik úvah o potížích, které musí katolická škola překonávat, aby odpovídala potřebám současnosti, a zároveň se snažíme navrhnout některé vhodné způsoby jejich řešení.

Ostatně, instituce katolické školy je dnes zapojena do nejrůznějších historických, společenských, kulturních i politických souvislostí. Navrhovaná východiska tedy musí být přizpůsobována velmi rozličným podmínkám, v nichž dnešní škola má plnit své poslání.

Tento dokument se proto na prvním místě obrací k biskupským konferencím, aby jim pomáhal v jejich zemích uplatňovat zásady II. vatikánského koncilu o křesťanské výchově.

V tomto duchu vám jej světujeme a vyprošujeme Boží požehnání pro rozvoj a činnost křesťanských výchovných institucí ve vaší zemi a pro všechny členy výchovných společenství.

Přijměte, prosím, výraz naší úcty v Pánu.

V Římě 24. června 1977

kardinál Gabriel-Marie Garrone, prefekt
Antonio M. Javière, tajemník

Posv. Kongregace pro katolickou výchovu, I. Dopis „Navzdory důrazným vyhlášením“ – předsedům biskupských konferencí, uvádějí dokument o katolické škole, 24. června 1977: DC 7.-21. srpna 1977, č. 1725

II. Katolická škola

Úvod

1. Pro církve po II. vatikánském koncilu, zvláště ve světle konstitucí *Lumen gentium* a *Gaudium et spes*, nabývá katolická škola stále většího významu. Je součástí širšího kontextu křesťanské výchovy, o níž výslovně pojednává koncilové prohlášení *Gravissimum educationis*. Předkládaný dokument sleduje linii tohoto prohlášení a prohlubuje některé úvahy o katolické škole, které jsou v něm obsaženy.

2. Tváří v tvář vážným problémům se kterými se v současné pluralitní společnosti katolická škola setkává, považuje posv. Kongregace pro katolickou výchovu za nezbytné soustředit svou pozornost k podstatě a zvláštním rysům školy definované a prezentované jako „katolická“. Vzhledem k tomu, že katolická škola se vyskytuje ve velmi různých situacích podle jednotlivých zemí křesťanské nebo nekřesťanské tradice, jmenovitě ve vztahu k místnímu školskému zákonodárství, musí zřejmě místní církve její problematiku studovat a řešit v rámci jednotlivých společenských a kulturních souvislostí.

3. Posv. Kongregace pro katolickou výchovu se přesto domnívá, že je vhodné přispět k řešení těchto problémů, a proto předkládá několik úvah, které by mohly pomoci ozřejmit výchovný význam katolické školy, který tvoří hlavní a základní zdůvodnění její existence, a který je základem jejího apoštolátu. Tyto úvahy nepojednávají o otázce vyčerpávajícím způsobem, ale mají položit základy umožňující hlubší zamyšlení nad katolickou školou a účinnější k působení odpovídající jejímu poslání.

4. Biskupské konference si nepochybně uvědomují, že jejich pastorální péče musí být zaměřena k veškeré katolické mládeži, ať už navštěvuje jakékoli školy.¹ Posv. Kongregace pro katolickou výchovu nicméně svěřuje tento dokument jejich laskavé pozornosti, proto, aby je povzbudila ve snaze formulovat na různých úrovních výchovný program, který by odpovídal požadavkům celkového vzdělání a k tomu, aby bděly nad jeho uskutečňováním. Kromě toho vyzývá všechny, kdo nesou za výchovu odpovědnost – rodiče, vyučující, žáky, školské autority – aby si opatřovali všechny prostředky a zdroje, které jsou k dispozici, a které by katolické škole umožnily naplňovat její společenské a apoštolské poslání.

I. Katolická škola a poslání církve

Poslání církve

5. V tajemném úradku své lásky poslal Bůh Otec, když přišla plnost času, svého jediného Syna, aby přinesl na zem Boží království a aby uskutečnil obnovu lidského rodu.

¹ Cf. GE 7: EV I, 835.

V návaznosti na své dílo spásy založil Kristus církev jako viditelný organismu, oživovaný Duchem

6. Vedena tímto Duchem, církev neustále prohlubuje své sebepoznávání a rozvažuje o tajemství své podstaty a svého poslání.² takto znovu objevuje svůj životní vztah ke Kristu, „aby našla nové světlo a sílu k naplnění vlastního poslání a aby dokázala volit nejvhodnější prostředky k navazování užších, účinnějších a blahodárnějších vztahů s lidstvem, jehož je sama součástí (ačkoli se z něho zároveň svými zvláštními rysy vyděluje – takže s ním nemůže být zaměněna)“³, s lidstvem, k jehož službě je ustanovena proto, aby mu pomáhala dospět k plnosti v Kristu.

7. Posláním církve je tedy evangelizovat, to je ohlašovat všem radostnou zvěst spásy, křtem plodit nová stvoření v Kristu a vychovávat je, aby žila vědomě jako Boží synové.

Prostředky misijní služby církve

8. K plnění svého evangelizačního poslání užívá církev zejména prostředků, které jí svěřil Kristus, ale neopomíná ani ty, které – v rozličných dobách a v rámci různých kultur – jí pomáhají dosáhnout jejího nadpřirozeného cíle a vést k rozvoji lidské osobnosti. Musí se přitom starat o přizpůsobování prostředků měnícím se podmínkám doby a novým potřebám lidstva.⁴ Takto, v setkávání s různými kulturami a tváří v tvář neustávajícím výbojům lidstva, církev zvěstováním víry zjevuje „ transcendentní cíl, který jediný dává životu plný smysl“.⁵ V souladu s tímto posláním zřizuje vlastní školy, neboť v nich vidí výsadní prostředek celkového vzdělávání, protože je to místo, kde se vyvíjí a předává jedinečná představa o světě, člověku a dějinách.

Přínos katolické školy k poslání církve

9. Katolická škola se řadí do spásného poslání církve zvláště svým požadavkem výchovy k víře. „Plnost, ke které je Kristem současně povoláno jak vědomí, tak svědomí, abychom tak řekli, vytváří podmínku k přijetí božských darů pravdy a milosti ve shodě s lidskou přirozeností“⁶, toto církev uznává a považuje za svou povinnost rozvíjet u svých synů plné vědomí toho, že byli znovuzrozeni k novému životu.⁷ Takové vědomí pochopitelně nelze získat nezávisle na konkrétních okolnostech určité kulturní situace a katolické školy jsou povinny počítat s těmito okolnostmi při uskutečňování svého výchovného programu, definovaného právě svým výslovným vztahem k evangeliu, které má být ve vědomí a v životě křesťanů hluboce zakořeněno.

² Cf.ESu 7: EV II, 166.

³ Cf.ESu 13: EV II, 170.

⁴ Cf.ESu 7: EV I, 1324.

⁵ Pavel VI., Promluva ke kardinálovi Gabrielu-Maria Garoniovovi, 27. listopadu 1972.

⁶ Cf.ESu 15: EVII, 171.

⁷ Cf.Ge 3: EV I, 828

Výchovné poslání církve tváří v tvář kulturnímu pluralismu

10. „Ve svém trvalém směřování k plnosti božské pravdy“⁸ se církev v průběhu staletí pokoušela prohlubovat zjevení a pěstovat dialog se světem tím, že čerpala ze zdrojů kultury a užívala jejích nástrojů. Na základě víry a pevně si vědoma toho, že je vedena Duchem Páně, snaží se církev rozpoznávat v jednotlivých událostech, nárocích a požadavcích naší doby⁹ nejnaléhavější výzvy, na které je třeba odpovídat, aby byly uskutečňovány Boží úmysly.

11. V současné společnosti, charakterizované mimo jiné projevy kulturním pluralismem, rozpoznává církev naléhavou potřebu zabezpečovat vliv křesťanského myšlení, protože ono uprostřed různých pojetí a postojů nabízí platné měřítko: „Odkaz na Ježíše Krista totiž učí odlišovat hodnoty které vytvářejí člověka, od protihodnot, které jej degradují.“¹⁰

12. Kulturní pluralismus tedy vybízí církev k zintenzivnění jejího výchovného působení, aby vychovávala osobnosti dostatečně samostatné a odpovědné, schopné odolávat vysilujícímu relativismu a žít v souladu s požadavky křtu. Nutí ji tedy, aby podporovala autentická křesťanská společenství, která by mohla svým živým a činným křesťanstvím originálně a kladně přispívat k budování věčného města v duchu dialogu a spolupráce a tím posilovala své výchovné působení. Tytéž výchovné úkoly stojí před církví v souvislosti s dalšími příznačnými složkami současné kultury, jako je materialismu, pragmatismus a technicismus.

13. Aby byly zajištěny tyto cíle v podmínkách kulturního pluralismu, doporučuje církev princip pluralismu ve školství, to je doporučuje soužití a pokud možno i spolupráce různých školských systémů, které by mladým lidem umožnily utvářet si hodnotová měřítká, založená na specifickém pojetí světa, a pomáhaly jim, aby byli připraveni převzít aktivní podíl na budování společenství a tím i společnosti vůbec.

14. V tomto pohledu náleží katolické škole zvláštní postavení v celkové organizaci školství různých zemí podle místních podmínek a možností. Nabídkou své alternativy chce také církev reagovat na potřeby pozitivní spolupráce, které se projevují ve světě charakterizovaném kulturním pluralismem. Přispívá tak k podpoře svobody vyučování, a tím zároveň k podpoře svědomí a práva rodičů volit pro své děti školu, která by nejlépe vyhovovala jejich výchovným záměrům.¹¹

15. A konečně „církev je plně přesvědčena, že katolická škola, když nabízí svůj výchovný projekt všem svým současníkům, plní tím svůj vlastní nezbytný a naléhavý úkol. Vždyť zřizováním katolických škol přináší církev do kulturního dialogu originální příspěvek ve prospěch skutečného pokroku celkové výchovy člověka. Proto by nepřítomnost katolické školy znamenala významnou ztrátu¹² pro civilizaci, pro lidstvo a jeho přirozený i nadpřirozený osud.

⁸ DV 8: EV I, 883

⁹ Cf. GS 11: EV I, 1352.

¹⁰ Pavel VI. Promluva na IX. kongresu mezinárodního úřadu pro katolické vyučování OIEC: OR 9.června 1974

¹¹ CF. GE 8: EVI, 838

¹² Cf. Pavel VI. Promluva na IX. kongresu OIEC: OR 9 června 1974

II. Současná problematika katolické školy

16. Když tedy církev rozvažuje o svém poslání, vidí v katolické škole nejvhodnější nástroj, který umožňuje celkovou výchovu věřících, a velmi důležitou službu, nabízené k prospěchu všech. Nicméně je si vědoma, že proti této instituci, její oprávněnosti, hodnotě a účinnosti se pozvedají z různých stran četné námitky a pochybnosti. Tuto otázku je ovšem třeba přesunout do širšího rámce problematiky, která se týká institucí jako takových ve společnosti jako je ta dnešní, charakterizované stále rychlejšími a hlubšími proměnami.

Kritiky katolické školy

17. V diskusi o katolické škole je možno rozeznat několik témat, kolem kterých se soustřeďují námitky, nesnáze a alternativy, a tato témata je třeba neztrácet ze zřetele, aby bylo možno danou problematiku promýšlet v konkrétní souvislosti, ve které se nachází, a aby byly vzaty v úvahu aspekty, podněcující odvahu katolických vyučujících vyvinout energické úsilí vyrovnat se s požadavky svého poslání v současném světě.

18. Je především třeba povšimnout si, že určité kruhy uvnitř i v ně církve pod vlivem špatně pochopeného požadavku laicizace katolickou školu jakožto instituci zpochybňují. Nedovedou si představit, že církev vedle individuálního svědectví jednotlivých věřících může vydávat i specifické svědectví prostřednictvím vlastních institucí, zasvěcených například hledání pravdy a charitativní činnosti.

19. Podle jiných námitek se prý katolická škola snaží přizpůsobit lidskou instituci náboženským a konfesijním účelem. Špatně pochopená křesťanská výchova asi v sobě má riziko tzv. proselytismu a může vést ke kulturní jednostrannosti. Avšak je třeba si uvědomit, že integrální výchova nemůže pomíjet náboženský rozměr, a že tento rozměr účinně přispívá k rozvoji ostatních stránek osobnosti úměrně svému začlenění do celkové výchovy.

20. Jiní tvrdí, že katolická škola prý je institucí anachronickou v tom smyslu, že poté, co sehrála v minulosti nezbytnou zástupnou roli, v době, kdy občanská společnost už zajišťuje školské služby úplně sama, důvody její existence pominuly. Stát má skutečně snahu přebírat funkce společnosti i v takové výchovné instituci, jakou je školství. Ohrožuje tak existenci společenství, sjednocených na základě určitého životního názoru, neboť často výhradně upřednostňuje celostátně jednotné, údaje neutrální, výchovné instituce. Za této situace chce katolická škola členům církevního společenství, kteří si to přejí, nabídnout alternativu odpovídající jejich přesvědčení.

21. Některé země, které neberou v úvahu hodnotu takových alternativ pro pluralitní společnost, působí tím katolické škole zřejmě obtíže. A právě proto byla katolická škola donucena provádět nábor žáků bohužel pouze z majetných společenských vrstev, tak působila dojmem, že v oblasti výchovy přispívá k udržování diskriminace společenského a hospodářského rázu.

22. Katolická škola je též často kritizována pro svou údajnou neefektivnost: nedokáže prý vychovat přesvědčené křesťany, důsledné ve víře a připravené k politické i sociální činnosti. To je nepochybně jedno z rizik provádějící výchovné úsilí. Škola se nesmí nechat odradit zdánlivými nebo skutečnými neúspěchy, neboť v procesu výchovy působí mnoho činitelů, a výsledky se dostaví až pod dlouhé době.

23. Konečně je třeba připomenout, v jakém celkovém rámci se dnes úsilí církve v oblasti školství uskutečňuje: společnost se rychle vyvíjí a otázka školství je vesměs velmi naléhavá, široké „otevření se“ doporučené posledním koncilem bývá často nevhodně vysvětlováno a uskutečňováno: existují též vážné potíže při zajišťování odpovídajících vyučujících a finančních zdrojů. Má se snad církev za této situace vzdát svých škol, jak to někteří požadují, a věnovat své síly nadále bezprostřednějším způsobům evangelizace v oblastech považovaných za přednostní nebo více přizpůsobené jejímu duchovnímu poslání? Měla by zaměřit svou pastýřskou péči a své služby na státní výchovné instituce? Kromě toho, takové řešení by bylo nejen v protikladu ke směrnicím koncilu, ale také k vlastnímu poslání církve a oprávněných nadějí křesťanům. To se pokusí zdůraznit následující úvahy.

Některé současné aspekty školství

24. Katolické školství ostatně nemůže být jako celek pochopeno, pokud není nahlíženo v širších souvislostech současné problematiky školství vůbec. Ponecháme-li stranou požadavky prosazované zastánci „deskolarizace“ – teorie, která, jak se zdá, ztrácí na aktuálnosti – školství v současné společnosti zaujímá výsadní postavení a to samotnou svou funkcí, ať ve smyslu společenském jako „škola všech pro všechny“ (účast rodičů, demokratizace a rovnost příležitostí), či svojí snahou usměřňovat, ba někdy i absorbovat, výchovnou činnost jejích institucí, nebo konečně prodlužováním školní docházky.

III. Škola, nástroj humanizace prostřednictvím osvojování kultury

25. Aby bylo možno pochopit katolickou školu v jejím specifickém poslání, je účelné vyjít z vlastního pojmu slova „škola“. Přitom je jasně stanoveno, že není-li katolická škola „školou“ a nevyvodí z toho své základní charakteristické prvky, nemůže být ani školou „katolickou“.

Funkce školy obecně

26. Pozorné zkoumání rozličných definic školy a novátorských snah, které se v současnosti rýsují ve školských institucích různých stupňů, umožňují popsat školu jako místo, kde se celkově formuje osobnost soustavným a kritickým osvojováním kultury. Škola je totiž výsadním místem celkového zvyšování úrovně, a to živoucím a prožívaným přístupem ke kulturnímu dědictví.

27. Taková funkce předpokládá, že tento přístup má podobu určitého zažívání, tj. srovnávání a vyučování absolutním hodnotám v současném kontextu. Kulturní dědictví se skutečně může stát prostředkem výchovy pouze tehdy, pokud je naroubováno na problematiku doby, v níž mládež žije. Škola musí žáka pobízet k intelektuální práci tím, že podněcuje dynamičnost jeho intelektuální vytříbenosti a hledání úsudku, a dále tím, že mu bude pomáhat chápat prožívané zkušenosti i získané poznatky. Škola, která by tento úkol neplnila a naopak by předkládala už zcela vypracovaná schémata, by tím stavěla překážky vývoji žákovy osobnosti.

Škola a světový názor

28. Z předchozího vyplývá, že škola musí – jako výchozí bod – přizpůsobit svůj vzdělávací program i své metody takovému pohledu na skutečnost, kterým se inspiroje a na kterém veškerá její činnost závisí.

29. Při výchově skutečně není možné se vyhnout vysloveným nebo nevysloveným odkazům na určité pojetí světa (Weltanschauung), neboť to se nezbytně projevuje vždy, když je nutno volit. Je tedy nanejvýš důležité – už proto, aby byla zajištěna určitá jednota či celistvost výuky – aby členové školního společenství byli vedeni obdobným nazíráním na skutečnost, byť i na různých stupních uvědomění. Každý pohled na život vychází z určité stupnice hodnot, ve které se věří a které dávají dospělým a vyučujícím autoritu, potřebnou k vykonávání výchovatské funkce. Nelze zapomenout, že škola vzdělává proto, aby vychovávala. Je tu tedy proto, aby člověku umožňovala rozvíjet se, aby ho osvobodila od podmínek, které by mu mohly zabraňovat v plně odpovědném lidském životě právě proto musí být škola výslovně založena na takovém výchovném programu, který usiluje o celkové povznesení osobnosti.

30. Jako výchovná instituce si musí škola dávat úkol odhalovat etický a náboženský rozměr kultury s cílem podporovat duchovní rozvoj jedince a napomáhat mu k dosažení etické svobody, která předpokládá a zdokonaluje duševní svobodu. Není nutno připomínat, že mravní svoboda se může rozvíjet jen pokud se orientuje na absolutní hodnoty, jež tvoří smysl a hodnotu lidského života. Je třeba to připomenout, protože i v oblasti výchovy se projevuje sklon přičítat hlavní důležitost aktuálním měřítkům: vzniká tak nebezpečí, že bude reagovat na okamžité a povrchní popudy a budou opomíjeny hlubší požadavky současného světa.

Škola v současné společnosti

31. Jestliže škola naslouchá oprávněným požadavkům společnosti, charakterizované rozvojem vědy a techniky, které hrozí nebezpečí, že tento vývoj vyústí v odosobnění a zmasovění, a jestliže chce na ně dát uspokojivou odpověď, je jasné, že musí být školou skutečně vzdělávací, která dokáže vychovávat nezávislé a odpovědné osobnosti, schopné svobodného a správného rozhodnutí. Nezbytnost takového závazku vyvstává ještě jasněji, považujeme-li školu za instituci, která mladé lidi vede k tomu, aby se otevírali chápání reality a utvářeli si určitou představu o životě.

32. Takto pojímaná škola předpokládá nejen výběr kulturních hodnot, ale také výběr hodnot, které se musejí projevovat v jednání. Proto škola musí být společenstvím, ve kterém se hodnoty projevují pravdivými mezilidskými vztahy mezi jednotlivci, kteří toto společenství tvoří, i tím, že tito jedinci nejen individuálně, ale i kolektivně přijímají ten názor na skutečnost, jímž se škola řídí.

IV. Výchovný projekt katolické školy

Specifický charakter katolické školy

33. Poté, co jsme se pokusili definovat znaky katolické školy jako „školy“, můžeme nyní soustředit pozornost k tomu, co ji charakterizuje jako katolickou. V tomto smyslu ji definuje její vztah ke křesťanskému pojetí skutečnosti. Ústředním bodem tohoto pojetí je Ježíš Kristus.

34. V důsledku toho je Kristus také základem výchovného projektu katolické školy. Zjevuje a hlásá nový smysl existence a přeměňuje tuto existenci tím, že člověka činí schopným žít božsky: tj. myslet, chtít a jednat podle evangelia, a učinit zákonem svého života blahoslavenství. Právě tímto výslovným poukazem na společně sdílený křesťanský pohled všech členů komunity (i když u jednotlivců v různé míře) se škola stává katolickou, neboť takto se evangelní zásady stávají výchovnými normami, vnitřní motivací i konečným cílem.

35. Katolická škola takto vědomě usiluje o výchovu celistvého člověka, neboť v Kristu, dokonalém člověku, jsou všechny lidské hodnoty plně uskutečněny a harmonicky sjednoceny. V tom spočívá její specifický katolický ráz. Na tom je také založena povinnost pěstovat všechny lidské hodnoty při zachování jejich oprávněné samostatnosti a v plném souladu s vlastním posláním sloužit všem lidem. Ježíš Kristus totiž pozvedá a zušlechťuje člověka a dodává jeho životu novou hodnotu. Je životním vzorem a příkladem, který mladým lidem katolická škola nabízí.

36. Pokud tedy katolická škola, tak jako školy vůbec, je zaměřena na soustavné a kritické předávání kultury s cílem celistvé výchovy osobnosti, směřuje k tomuto cíli v duchu křesťanského vidění skutečnosti, „v němž kultura zaujímá přednostní postavení v celkovém povolání člověka“.¹³ S vědomím, že historickým člověkem je člověk, kterého Kristus spasil, se katolická škola snaží vychovávat křesťana ke ctnostem, které jej mají charakterizovat, pomáhat žít novým životem v Kristu a přispívat k věrné spolupráci na budování Božího Království.¹⁴

37. Z těchto předpokladů je možno odvodit povinnosti a program katolické školy. Povinnosti mohou být stručně vyjádřeny jako závazné úsilí uskutečňovat spojení kultury a víry na jedné straně, víry a života na straně druhé. První spojení se uskutečňuje osvojováním znalostí různých oborů ve světle poselství evangelia, druhé získáváním ctností pro křesťana příznačných.

Spojení víry a kultury

38. Při svém úsilí výukou podporovat u žáků spojení víry a kultury se katolická škola opírá o hluboké pojetí lidského poznání a nijak se nesnaží tuto výuku odvracet od cíle, který jí v rámci školské výchovy náleží.

¹³ GS 57: EV I, 1504

¹⁴ Cf. GE 2: EV I, 825.

39. V tomto smyslu rozvíjí jednotlivé obory při důsledném respektování typické metodiky každého z nich. Bylo by tedy omylem považovat tyto obory za pouhé přívěšky k podpoře víry nebo za pouhé nástroje zaměřené apologeticky. Výuka má směřovat k tomu, aby žákovi vštěpovala takové techniky, poznatky, intelektuální metody, mravní a sociální návyky, jež umožňují rozvoj jeho osobnosti a zapojení jako platného člena lidského společenství. Jednotlivé obory totiž nabízejí nejen učební látku, nýbrž také hodnoty, jež mají být osvojeny, a zvláště pravdy, jež mají být odhaleny.

40. Právě vzhledem ke komplexnosti výchovné funkce katolické školy se vyučovací činnost pro křesťanského učitele stává znamenitou příležitostí, jak žáka vést k prohloubení víry, a současně mu dovolit, aby si osvojené znalosti sám objasňoval a obohacoval z pohledu víry. Proces výuky nepochybně může nabídnout četné příležitosti k povznesení ducha žáků k pohledu víry. Ale i mimo tyto příležitosti má křesťanský učitel vyhledávat hlubší a niterné možnosti, které vyučované obory skýtají k rozvíjení křesťanské osobnosti. Vyučováním může formovat ducha i nitro žáků, a tak je disponovat k osobnímu přilnutí ke Kristu s veškerou hloubkou lidské osobnosti, obohacené kulturou.

41. A ještě více: Škola považuje lidské vědění za pravdu, která má být odhalována. V jaké míře jsou různé obory rozvíjeny a představovány jako výraz lidského ducha, který v plné svobodě a se zodpovědností hledá pravdu, v takové jsou již křesťanské. Hledání a objevování pravdy totiž orientuje člověka k nalezení celkové pravdy. Pokud učitel svůj obor skutečně zná a zároveň je nadán křesťanskou moudrostí, vyjevuje žákovi hluboký smysl toho, co učí, a uvádí jej tak k jádru celé pravdy.

42. Mimo hodnot pravdy obsahuje poklad kulturního dědictví lidstva i další hodnoty. Pokud se je křesťanský učitel snaží žákovi předávat, vštěpovat, a působí na něho tak, aby byl schopen je ocenit, vede jej postupně k hodnotám věčným. Význam vyučování pro růst víry koneckonců vyplývá z toho bytostného zaměření k nestvořenému prameni.

43. Je zřejmé, že uskutečnění tohoto jedinečného úmyslu nezávisí ani tak na obsahu předmětů nebo programů, jako spíše na osobách, které na škole působí. Bude záležet zejména na učiteli, zda se výuka stane skutečnou školou víry, předávající křesťanské poselství. Z tohoto hlediska je spojení kultury a víry z velké části podmíněno spojením víry a života v osobě vychovatele. Příkladem jedinečného mistra – Krista – je vychovatel vyzýván, aby ve svém vznešeném povolání vyjadřoval křesťanské tajemství nikoli pouze slovy, ale každým svým činem a postoje. Tím se také stává zřetelným rozdílem mezi školou, ve které je duchem křesťanství proniknuta veškerá výuka, a školou, která by výuku náboženství pouze připojila ke svému programu.

Spojení víry a života

44. Výuka, jež je takto založena na přijetí absolutních hodnot, nesměruje ve svém apoštolském rozměru pouze ke spojení víry a kultury, ale může právě tak přispívat k tomu, aby byli žáci vedeni k uskutečňování spojení víry a jejich života.

45. Katolická škola, zejména tváří v tvář současnému selhání rodiny a společnosti v této oblasti, považuje za svůj zvláštní úkol celkové utváření křesťanské osobnosti žáka. Ví, že ke spojení víry a života u osobnosti žáka nemůže dojít jinak, než na základě trvalého procesu konverze, kterým se snaží stát se takovým, jakým ho Bůh chce mít. Katolická škola mladé lidi učí v rozličných situacích jejich života vstupovat do dialogu s Bohem. Podněcuje je, aby

překonávali individualismus a ve světle víry rozpoznávali své specifické povolání, jež jsou povolání prožívat s vědomím a zodpovědností v solidaritě se svými bližními. Propletenec lidské existence je jako křesťany nutí dát se do služby Bohu ve prospěch svých bližních a přetvářet svět, aby se stal důstojným domovem pro všechny lidi.

46. Katolická škola je učí chápat řeč, kterou promlouvá vesmír o svém Stvořiteli, a prostřednictvím vědeckých poznatků lépe poznávat Boha i člověka. V každodenním životě školy se žák učí, že jeho činnost ve světě se má stát živým svědectvím Boží lásky mezi lidmi, protože je součástí dějin spásy, jejichž nejzazší smysl pochází od Krista, Spasitele všech lidí.

47. Katolická škola vychází z vědomí, že k tomu, aby člověk byl křesťanem, nestačí být pokřtěn, nýbrž že musí žít a jednat ve shodě s evangeliem. Proto chce vytvářet ve svém prostředí ovzduší,¹⁵ ve kterém by se žáci cítili být zváni ke stále živějšímu a zralejšímu prožívání víry tak, aby postupně dospívali k postojům, které jim pomohou dostat závazkům, jež přináší křest. Nezapomíná při své výchově na závažnost, kterou křesťanská nauka připisuje ctnostem, jakožto trvalému a hlubokému zaměření, jež má postupně pronikat do svědomí. Teologické ctnosti toto zaměření od kořene proměňují v křesťanskou lásku, jež se pak stává jakousi jejich duší a proměňuje ctnostného člověka v křesťana. Středem výchovné činnosti katolické školy je Kristus – ten je vzorem, podle něhož má křesťan uspořádat svůj život. Katolická škola se odlišuje od jakékoli jiné, která spokojuje pouze s formováním člověka, kdežto katolická je odhodlána formovat křesťana a svým učením i svědectvím pomáhat nepokřtěným poznávat Kristovo tajemství, které přesahuje veškeré poznání.¹⁶

48. Jestliže tedy na jedné straně katolická škola rozvíjí svou specifickou činnost ve spolupráci s jinými obdobnými institucemi, jako je rodina, křesťanské i farní společenství, mládežnické organizace, kulturní a sportovní sdružení, na druhé straně neztrácí ze zřetele skutečnost, že zdrojem informací a kulturní spolupráce může být také různé společenské prostředí. Ve vztahu k této „paralelní škole“ se více než kdy jindy prosazuje aktivní přítomnost katolické školy: směřuje k soustavné a kritické výchově a učí mladé lidi sebeovládání,¹⁷ jež jim dává možnost svobodné a uvědomělé volby z toho, co nabízí prostředky sociální komunikace. Musí je vychovávat k tomu, aby tuto nabídku dokázali podřizovat kritickému úsudku,¹⁸ byli schopni vřazovat ji do určitého celku a zapojovat ji do své osobní a křesťanské kultury.

Výuka náboženství

49. Když katolická škola naplňuje své specifické poslání tím, že soustavně a kriticky předává kulturu ve světle víry, když vychovává osobnost k životu v duchu křesťanských ctností a prosazuje tak vztah mezi vírou a kulturou i vírou a životem, je si vědoma závažnosti výuky evangelního učení tak, jak je předává katolická církev. toto vyučování je totiž základním prvkem výchovné činnosti, která se snaží žáky vést k tomu, aby se rozhodovali uvědoměle a svou volbu převáděli do života.

50. Aniž bychom vstupovali do jádra problematiky, která souvisí s výukou náboženství ve školách, je nutno zdůraznit, že tato výuka nemůže být omezena na kursy náboženství podle

¹⁵ Cf. GE 8: EV I, 837

¹⁶ Cf. Eph. 3,18-19.

¹⁷ Cf. CP 67: EV IV, 847.

¹⁸ Cf. CP 68: EV IV, 848

školních osnov, ale musí být ve škole prováděna výslovně a soustavně tak, aby u žáků podporovala rovnováhu mezi kulturou světskou a náboženskou. Taková výuka se zásadně odlišuje od jakékoli jiné, protože jejím cílem není jen rozumové přijetí náboženských pravd, nýbrž přilnutí celé bytosti k osobě Ježíše Krista.

51. I když uznáváme, že vlastním místem katecheze je rodina, podporovaná dalšími křesťanskými společenstvími – jmenovitě společenstvím farním, nelze nikdy dostatečně zdůraznit, jak nezbytná a důležitá pro zajištění růstu mladých lidí ve víře je katecheze v katolické škole.

52. Proto katolická škola věnuje pozornost novým možnostem, za něž vděčí vývoji psychologicko-pedagogických věd, jmenovitě katechetických, ale především podnětům a směrnicím příslušných církevních úřadů. Cítí se být zavázána ke spolupráci při lepším uskutečňování katechetického poslání církve prostřednictvím stále kvalifikovanější přípravy těch, kdo jsou katechezí ve školách pověřeni.

Katolická škola – místo setkávání křesťanského výchovného společenství

53. Ze všech dosud uvedených důvodů se katolické školy mají stát „místem setkání těch, kteří chtějí veškerou výchovnou činností dosvědčovat křesťanské hodnoty“.¹⁹ Jako každá jiná škola – má katolická škola vytvořit společenství, které konec konců usiluje o předávání životních hodnot. Protože nabízený životní program spočívá, jak jsme právě viděli, v programu přilnutí k osobě Ježíše Krista vírou, která je měřítkem všech hodnot. A víra se konkretizuje především setkáním s osobami a společenstvími, která z víry každodenně žijí – neboť křesťanská víra se rodí a roste uvnitř společenství.

54. Tedy nejen lidská přirozenost a podstata výchovy vyžadují, jako u každé jiné školy, aby katolická škola měla rozměry společenství, ale žádá si to i povaha víry samotné. S vědomím četných nedostatků, které provázejí její specifický výchovný program, uznává katolická škola, že musí jakožto společenství neustále čerpat ze zdrojů, ze kterých vyplývá zdůvodnění její existence, a neustále se musí konfrontovat s těmito zdroji – to je s Kristovým osvobozujícím slovem, jak je vyjadřuje Písmo sv., tradice, zvláště liturgie a svátosti, i existence těch, kteří jim skutečně žili a žijí dodnes.

55. Bez neustálého vztahu ke Slovu a bez stále obnovovaného setkávání s Kristem se katolická škola vzdaluje svému základu. Právě ze styku s Kristem získává všechny síly nezbytné k uskutečňování svého vlastního výchovného programu a právě tento styk jí umožňuje“ vytvořit ve školním společenství ovzduší oživované evangelním duchem svobody a lásky“,²⁰ ve kterém může zakusit vlastní hodnotu ještě před tím, než si ji uvědomuje. Katolická škola je přesvědčena o osobní hodnotě člověka a je si vědoma výzvy, se kterou se Bůh obrací ke všem. Proto přispívá k osvobození člověka, to je k tomu, aby ve shodě s jeho určením z něho vychovávala uvědomělého partnera dialogu s Bohem, otevřeného jeho lásce.

¹⁹ Pavel VI, Promluva na IX. kongresu OIEC: OR 9.6. 1974

²⁰ GE 8: EV I, 837.

56. „Tuto základní náboženskou nauku, tvoří osu křesťanské existenciální metafyziky“²¹, považuje katolické školní společenství za měřítko své výchovné činnosti. Nepředává tedy kulturu jako nástroj moci a panování, nýbrž jako prostředek komunikace a schopnosti naslouchat lidem, událostem i věcem. Nepovažuje vědění za prostředek k získání úspěchu a ke hromadění bohatství, nýbrž za závazek sloužit bližním a být za ně zodpovědný.

Další aspekty výchovného projektu katolické školy

57. Katolické společenství volí alternativní řešení, jak mladým lidem poskytovat specifické vzdělání prostřednictvím katolické školy. Avšak tato škola ať se chrání poskytovat znalosti vedoucí k pyšnému a uzavřenému chování a k rozdmýchávání sporů, ale ať vede ke vstřícnosti a neustále ji podporuje. Tuto otevřenost k druhým se snaží rozvíjet ve snášenlivosti a úctě k jejich způsobu myšlení i života, v porozumění pro jejich starosti a naděje, ve sdílení jejich údělu a v podílu na jejich životních osudech.

58. V perspektivě křesťanského ideálu, k němuž směřuje, je katolická škola zvláště citlivá k širokému volání po vytvoření spravedlivějšího světa a usiluje o nastolení spravedlnosti. Nespokojuje se s odvážným hlásáním požadavků spravedlnosti ani tehdy, když jsou v protikladu ke smýšlení okolí, ale usiluje o to, aby tyto požadavky byly uplatňovány ve vlastním společenství, jmenovitě v každodenním životě školy. V některých zemích – v důsledku zákonodárných a hospodářských podmínek, které tu byly pro katolickou školu vytvořeny – je nebezpečí, že bude v této oblasti vydávat svědectví zkreslené, protože právě z důvodů samofinancování je nucena přijímat převážně děti z majetných společenských vrstev. Tato situace mrzí ty, kdo jsou za katolickou školu odpovědni, tím více, že církve chce svou výchovnou službu nabízet, „na prvním místě nemajetným, těm, kteří žijí bez lásky a podpory rodiny nebo kteří nemají dar víry.“²² Jelikož vzdělání je účinným nástrojem společenského a hospodářského vzestupu jednotlivců, katolická škola, která by se věnovala výhradně nebo přednostně příslušníkům zámožných společenských tříd, by přispívala k utvrzování výhodnosti jejich situace vzhledem k ostatním, a podporovala by nespravedlivý společenský řád.

59. Je zřejmé, že takový výchovný projekt, založený na pojetí, které hluboce zapojuje lidskou osobnost, může být uskutečňován pouze za dobrovolného přispění všech, kteří se na něm podílejí. Nemůže být nikomu vnucován. Nabízí se jako příležitost, jako „radostná zvěst“. Jako takový může být i odmítnut. Ale škola, aby jej mohla naprosto věrně uskutečňovat, musí mít možnost počítat s jednotou úmyslu a přesvědčení školského společenství.

Účast křesťanského společenství na výchovném projektu

60. Katolická škola, na jasně vyjádřeném programu a odhodlání jej věrně plnit, vytváří pravé a skutečné společenství, které tím, že se snaží dostát svému specifickému úkolu – totiž předávání kulturních hodnot – pomáhá každému svému členu, aby přijal křesťanský styl života. V takovém společenství je úcta k bližnímu službou Kristově osobě, spolupráce probíhá ve znamení bratrství, politická angažovanost, zaměřená k obecnému dobru, je přijímána s plnou odpovědností jako poslání k budování Božího království.

²¹ Pavel VI. Hodnota oběti v životě: Enseignements de Paul VI. 8, 1970, p.97.

²² GE 9: EV 1, 842

61. Proto všichni členové výchovného společenství – vyučující, rodiče, žáci, pomocný personál – považují za záležitost svého svědomí s plnou odpovědností spolupracovat při uskutečňování společného výchovného programu, každý podle své funkce a svých kompetencí. Tato spoluúčast na díle, prožívaná v duchu evangelia, je už svou podstatou svědectvím které nejenže „buduje“ Krista ve společenství, ale také mu dodává vliv, který se stává znamením pro všechny.

Katolické školství jako církevní a sociální služba

62. Katolické školní společenství takto prokazuje nenahraditelnou službu nejen žákům a všem, kdo je v různých funkcích spoluvytvářejí, ale také společnosti. Ta je v současnosti rozpolcena mezi touhou po solidaritě a nároky stále se proměňujícího individualismu, a proto může jen vítat tuto možnost vzniku skutečných společenství, směřujících k budování obecného blaha. Kromě toho tím, že institucionálně zajišťuje křesťanskou přítomnost ve světě kultury, katolická škola už samotnou svou existencí ukazuje bohatost víry a nabízí ji jako odpověď na veliké problémy sužující svět. V tomto smyslu je povolána k pokorné a oddané službě – aby zajišťovala přítomnost církve v oblasti školské výchovy ve prospěch lidské rodiny.

63. Vykonává tedy „pravý apoštolát“²³. Je známo, že věnovat se apoštolátu v katolické škole je „naplňování jednoho z nezastupitelných a neodkladných úkolů církve“.²⁴

V. Odpovědnost katolického školství dnes

64. Abychom mohli na problematiku katolické školy správně odpovědět, je především třeba objevovat a připravovat podmínky pro naplňování jejího poslání. To vyžaduje osvědčené a konstruktivní úsilí a vytrvalou odvalu, která se nezalekne ani vnitřních či vnějších obtíží, ani neustávajících, dosti zastaralých hesel,²⁵ která konec konců usilují o zrušení katolické školy.²⁶ Ustoupit těmto heslům by znamenalo poškozovat samotnou církev. Zejména v oblasti školské výchovy „odmítání jakékoli křesťanské instituce prozrazuje chimérickou a nebezpečnou představu o Kristově církvi“.²⁷

65. Školské instituce se po staletí a za cenu velkých obětí snažily uvádět do praxe učení církve a daly lidstvu školy, odpovídající potřebám místa a času. Katolická škola uznává se vši zodpovědností, že do plnění jejího poslání se vloudila různá selhání. Dnes, tak jako v minulosti, skutečně existují ústavy, které se hlásí k názvu katolické školy, a přesto, jak se zdá, nevyhovují plně výchovnému projektu, který by je měl charakterizovat, a neposkytují církvi a společnosti službu, kterou by měly. Tato situace se dá vysvětlit různými činiteli a potížemi, ve kterých se dnes katolická škola zmítá. Nejde o to jezde vyčerpávajícím způsobem zkoumat, jenom některé z nich připomenout, což by mělo vést k zamyšlení předcházejícímu odvážné reformě.

²³ GE 8: EV I, 839.

²⁴ Pavel VI, Profesoru Giuseppe Lazattimu, rektorovi University Nejsvětějšího Srdce Páně: Enseignements de Paul VI. 9, 1971, 1082.

²⁵ Pavel VI, Promluva na IX. Kongresu OIEC: OR 9.6. 1974.

²⁶ Cf. viz výše 18,20,23, EV VI, 76, 78, 81.

²⁷ Pavel VI, Promluva na IX. kongresu OIEC: OR 9. 6. 1974.

66. Zdá se, že katolíkům, kteří pracují ve školství, chybí především jasné vědomí toho, čím katolická škola v podstatě je, a snad také odvaha přijímat všechny důsledky vyplývající z toho, co katolickou školu odlišuje od ostatních. Mimo to je třeba uznat, že úkol katolické školy je dnes těžší a složitější, než tomu bylo dříve, protože křesťanství se musí vtělovat do nových forem života z důvodu změn, které zasahují církev i společnost – což jsou zejména pluralismus a vzrůstající snaha odstranit křesťanskou zvěst.

67. Také z tohoto důvodu je katolická škola, věrná svému výchovnému programu, nucena k neustálé sebekritičnosti a k tomu, aby se pravidelně navracela ke svým základům a inspirujícím podnětům. Nenalezne v tom asi hotovou odpověď na problémy dneška, ale může nalézt alespoň kritéria, která jí umožní řešit je v soulase s novými pedagogickými výhledy a ve spolupráci se všemi bez rozdílu vyznání, kdo pracují na skutečném pokroku lidstva. Tato spolupráce má být zaváděna zvláště se školami ostatních křesťanských společenství, aby také v této oblasti byla podporována jednota křesťanů. Má se ale rozšiřovat také na školy státní. Pokud začne prostřednictvím kontaktů mezi vyučujícími, jejich setkáními a společným úsilím, může postupně získat také žáky i rodiny.

68. Závěrem je možná užitečné připomenout to, co už bylo řečeno²⁸ o závažných právních a hospodářských potížích, které v některých zemích brání působení katolických škol. Tyto potíže zejména znemožňují přijímat žáky ze všech společenských vrstev a vyvolávají dojem, že katolické školy jsou školami pro bohaté.

V. Současné dílčí problémy

69. Po úvahách o potížích, s nimiž se katolické školství setkává, je nyní třeba zamyslet se nad dílčími problémy, se kterými se mohou setkat ti, kdo za ně nesou odpovědnost. Tyto problémy se týkají organizace a plánování, záruk specifického rázu katolické výuky, školního apoštolátu řeholních institutů, přítomnosti katolických škol v misijních zemích, pastorační vyučujících, profesionálních sdružení a hospodářské situace.

Organizování a plánování katolické školy

70. Na katolickou výzvu se vztahují zásady vyhlášené II. vatikánským koncilem o spolupráci mezi hierarchií a pracovníky apoštolátu. Je to především zásada spoluúčasti a spoluodpovědnosti jednotlivých skupin, vytvářejících výchovné společenství – každá podle své příslušnosti, které jsou zvány k rozhodování o problémech katolické školy a k uskutečňování těchto rozhodnutí.²⁹ Tato zásada se uplatňuje především při přípravě křesťanského výchovného projektu a při jeho uvádění do praxe ve světle koncilu. Pokud se týká odpovědnosti, ta se řídí zásadou subsidiarity, kdy hierarchie uznává odborné kompetence, týkající se výuky a výchovy. Ano: „oprávnění a povinnost vykonávat apoštolát jsou společné všem věřícím, ať jsou to kněží nebo laici, kteří mají rovněž při budování církve svou vlastní úlohu“.³⁰

²⁸ Cf. viz výše 58: EV VI, 116.

²⁹ Cf. GS 43: EV I, 1455-1458

³⁰ AA 25: EV I, 1008.

71. Tyto zásady, vyhlášené II. vatikánským koncilem, se zcela zvláštním způsobem uplatňují v apoštolátu katolické školy, které úzce propojuje výuku a náboženskou výchovu s přesně vymezenou profesionální činností. Zejména v tomto posledním aspektu je vyjádřeno zvláštní poslání laiků, které se stává tím naléhavějším, oč více se – což je normální – prosadila nezávislost četných oblastí lidského života, která však vede někdy k určitému opouštění mravního a náboženského řádu. A to velice ohrožuje křesťanský způsob života.³¹ Kromě této vlastní úlohy jsou laici působící v katolické škole, „zavázáni k bezprostřednější spolupráci s apoštolátem hierarchie“,³² ať už náboženskou výukou,³³ nebo obecnější náboženskou výchovou, kterou se snaží uskutečňovat tím, že své žáky vedou k osobnímu spojení víry a kultury, víry a života. V tomto smyslu dostává katolická škola od hierarchie svého druhu „mandát“ jako apoštolské instituce.³⁴

72. Podstatnou složkou takového mandátu je „jeho pouto s těmi, které Duch svatý ustanovil, aby vedli Boží církev“.³⁵ Toto spojení se projevuje také společným plánováním pastorační činnosti. „V celé diecézi i v jejích jednotlivých částech je třeba pod vedením biskupa podporovat úzkou a hlubokou koordinaci všech způsobů apoštolátu a všech iniciativ a aktivit – katechetické, misionářské, charitativní, sociální, rodinné, školské, i jakékoli další pastorační.“³⁶

V katolické škole se jeví tento požadavek o to naléhavějším, že je často založena na „apoštolské spolupráci obojího duchovenstva, řeholníku i laiků“.³⁷

Záruky specifického rázu katolické školy

73. V tomto rámci je tedy zapotřebí hledat záruky ochrany a růstu specifického rázu katolické školy. Zatímco hierarchie má zvlášť za úkol bdít nad pravověrností náboženské výuky a zachováváním křesťanské morálky v katolických školách, celému výchovnému společenství pak náleží úkol zajišťovat v praxi to, co z katolické školy činí místo křesťanské výchovy. Zvláštní odpovědnost zde připadá křesťanským rodičům, to, že pro své děti zvolili katolickou školu, je nezbavuje povinnosti, aby také oni je křesťansky vychovávali. Jsou povinni na této výchově aktivně spolupracovat, tato spolupráce na jedné straně vyžaduje, aby křesťanské výchovné úsilí katolické školy podporovali a posilovali, a na druhé straně, aby různými prostředky, které nabízí systém spoluúčasti, bděli nad tím, aby tato škola zůstávala věrná zásadám křesťanské výchovy. Při ochraně a podpoře specifického poslání katolické školy, zejména pokud se týká křesťanského ovzduší, které má proniknout výukou i životem školy, náleží neméně závažná úloha samotným vyučujícím. V případě potíží či sporů o skutečně křesťanský ráz katolické školy může a má zasáhnout církevní autorita.

Katolická škola a řeholní ústavy

74. V oblasti katolického vyučování mohou často problémy vyplývat ze skutečnosti, že některé řádové ústavy, které byly založeny výslovně pro apoštolát školní výchovy, opustily v důsledku společenských a politických proměn tento způsob apoštolátu a zapojily se do jiných

³¹ AA 1: EV I, 913

³² LG 33: EV I, 949

³³ Cf. AA 10: EV I, 949

³⁴ AA 24: EV I, 1005.

³⁵ AA 23: EV I, 998.

³⁶ CD 17: EV I, 614.

³⁷ AA 23: EV I, 1000.

aktivit. V jiných případech někteří řeholníci a řeholnice opustili svou práci ve škole v důsledku doporučení II. vatikánského koncilu řeholním ústavům, aby své charizma přezkoumali ve světle původního určení jejich institutu.

75. Nicméně je vhodné mít místo na pozoru před určitými důvody, které bývají namířeny proti vyučování. Vybírají si totiž tzv. „přímý apoštolát“³⁸ a opomíjejí vznešenost a apoštolátní hodnotu výchovného působení ve škole.³⁹ Jinou pohnutkou je také sklon dávat přednost individuálnímu apoštolátu před apoštolátem prováděným ve společenství nebo ve specializovaných apoštolátských institucích. Není jistě zapotřebí připomínat přednosti apoštolátu společenství v takovém oboru, jako je výchova. Konec konců zdánlivá neúčinnost při naplňování některých cílů apoštolátu (která bývá pro zrušení katolických škol), je argumentem, který vyzývá spíše k důkladnému přezkoumání konkrétní výchovné činnosti školy a každému vychovateli k připomenutí nutnosti zaujetí postoje plného pokory a naděje. Ten má být přesvědčen, že jeho práce nemůže být měřena racionálními kritérii užívanými v jiných oborech.⁴⁰

76. A konečně: jeví-li se nezbytným z důvodů místní situace utlumit školní apoštolát nebo přistoupit k jeho přeměně na jinou činnost, záleží na příslušném církevním úřadě, aby posoudil vhodnost či nezbytnost takové přeměny, a to s ohledem na výše uvedené úvahy o pastorační problematice obecně.⁴¹

Katolická škola v misijních zemích

77. Apoštolát katolické školy nabývá větší důležitosti, jde-li o země misijní. V zemích, kde je církev mladá a opírá se zčásti ještě o pomoc zahraničních misionářů, bude činnost katolické školy tím účinnější, čím víc se bude jevit jako výraz místního a národního křesťanského společenství, a čím víc bude přispívat k svému rozvoji odbornou úrovní a ochotou ke spolupráci. V misijních zemích, kde křesťanské společenství ještě není rozvinuto natolik, aby mohlo převzít přímou odpovědnost za výchovná zařízení, musejí si církevní úřady – i když dočasně tuto zodpovědnost přijímají – počínat s ohledem k cílům, o kterých jsme se zmínili v souvislosti s organizací katolické školy.⁴²

Vyučující katolické školy

78. Vyučující jsou nejvýznamnějšími činiteli, kteří vtiskují katolické škole její specifický ráz – a to svou činností a svým svěděním. Je tedy nutné vhodnou pastorační zajišťovat a podporovat jejich stálý růst. Cílem této pastorační podpory je právě tak celková podpora, která napomáhá vyučujícím k tomu, aby mohli vydávat svědectví, jako i dílčí otázky, týkající se jejich specifického apoštolátu (zejména křesťanského názoru na svět a na kulturu), a pedagogiky, přizpůsobené zásadám evangelia. Obrovské pole působnosti se tu nabízí především organizacím, které sdružují na různých úrovních katolické učitele a výchovná zařízení.

³⁸ Cf. viz výše 23: EV VI, 81.

³⁹ Cf. viz výše 38-48: EV VI, 96-106

⁴⁰ Cf. viz výše 22: EV VI, 80

⁴¹ Cf. viz výše 70-72: EV VI, 128-130.

⁴² Cf. viz výše 70-72: EV VI, 128-130.

79. Také na zaměstnanecké sdružení, která mají hájit zájmy těch, kdo v této oblasti pracují, musí být nazíráno z hlediska specifického poslání katolické školy. Je samozřejmé, že práva osob, které se angažují ve službách katolické školy, musejí být respektována s nejvyšším smyslem pro spravedlnost. Ale ať už jde o hmotné zájmy, nebo o společenské či morální podmínky, umožňují odborný rozvoj těchto pracovníků, platí tu zvlášť důrazně zásada vyhlášená II. vatikánským koncilem: I když „je povinností věřících naučit se pečlivě rozlišovat mezi právy a povinnostmi, které mají proto, patří k církvi, a těmi, jež jim přísluší jakožto členům lidské společnosti, mají usilovat o sladění obou, neboť vědí, že v jakékoli časné věci se mají nechat vést svým křesťanským svědomím“.⁴³ Na druhé straně „laici, i když jsou zaměstnáni časnými starostmi, mohou a musí vykonávat cennou práci pro evangelizaci světa“.⁴⁴ Pokud se tedy prostřednictvím zvláštních sdružení snaží bdít nad ochranou práv vychovatelů, rodičů i žáků, nesmějí přitom ztrácet ze zřetele specifické poslání katolické školy, které má při křesťanské výchově mládeže. „Laik, který je pro určitou dobu také občanem, má jen jedno křesťanské svědomí.“⁴⁵

80. Právě s tímto vědomím se mají tato sdružení starat nejen o záštitu práv svých členů, ale také o jejich neodmyslitelnou účast na odpovědnosti za plnění specifického poslání katolické školy. Pracovníci katolické školy se naprosto svobodně a uvědoměle zapojili do odborné činnosti specifického rázu, a proto jsou povinni toto poslání dodržovat pod vedením odpovědných organizátorů na něm aktivně spolupracovat.

Ekonomická situace v katolické škole

81. Z hospodářského hlediska se mnohé katolické školy dočkaly uspořádání nebo i zlepšení své situace v těch zemích, jež si uvědomily přednosti a nezbytnost školského pluralismu, který ke školskému systému řízenému přímo státem nabízí různé alternativy. Takto se od systému různých podpor, nabízených katolickým školám často pouze příspěvkově, přešlo k takovým dohodám, úmluvám a smlouvám, které je – při plném zachování podmínek dovolujících katolické škole uchovat si svůj specifický ráz a plnit své zvláštní poslání – přidružující více či méně bezprostředně k celostátnímu školskému systému a zajišťují mu hospodářské podmínky a práva obdobná jako u škol státních.

82. Tyto dohody mohly být uzavřeny díky zájmu příslušných vlád, které uznávají, jakou službu katolická škola prokazuje veřejnosti, i zásluhou přesvědčivé činnosti hierarchie nebo místní církve. Taková řešení mohou být povzbuzením pro ty, kdo jsou odpovědni za katolickou školu v zemích, kde katolické společenství, aby mohlo vlastními prostředky udržovat často velmi početnou síť, musí stále přinášet značné oběti. Necht' jsou ujištěni, že svým úsilím o nápravu nespravedlivé situace v této oblasti přispívají nejen k tomu, aby každému dítěti byla zajištěna přiměřená výchova, respektující jeho všestranný rozvoj, ale že tak brání také svobodu vyučování a právo rodičů zvolit pro své děti způsob výchovy shodující se s jejich oprávněnými nároky.⁴⁶

⁴³ LG 36: EV I, 381.

⁴⁴ LG 35: EV I, 377.

⁴⁵ AA 5: EV I, 932.

⁴⁶ GE 6: EV I, 832.

VI. Statečný závazek solidarity

83. Ten, kdo se zapojuje do apoštolátu výchovy uskutečňovaného katolickou školou, musí být především plně prostoupen pevnou vírou, že takový apoštolát je nutný a možný. Pokud někdo toto přesvědčení má a lne ke Kristovu poselství, pokud miluje a chápe dnešní mládež, pokud rozpoznává problémy a potíže sužující současný svět, bude také schopen směle a odvážně přispívat k pokroku tohoto apoštolátu budováním katolické školy, jež by odpovídala jeho pravé totožnosti a odhodlaně usilovala o obnovu podle současných potřeb i vznešeného ideálu, kterým se inspiruje.

84. Nesmí však zapomínat, že výsledky katolické školy nemohou být měřeny jen podle bezprostřední účinnosti. Jestliže v jakékoli výchově hraje významnou úlohu svoboda vychovatele i žáka, při výchově křesťanské vstupuje navíc do hry činitel zvaný „milost“. Milost a svoboda vydávají své ovoce rytmem ducha, a to nemůže být srovnáváno kategoriemi času. Milost může dovést svobodu (tím, že se na ni napojí) k její plnosti, která je svobodou Ducha. Uvědomělou a výslovnou spoluprací s těmito osvobozujícími silami se katolická škola stává kvasem, který proniká svět křesťanským cítěním.

85. V přesvědčení, že tajemná činnost Ducha působí v každém člověku, nabízí katolická škola svůj osobitý výchovný projekt a své specifické prostředky také nekřesťanům, neboť uznává a respektuje duchovní statky a společensko-kulturní hodnoty rozličných civilizací.⁴⁷

86. V této věci je třeba upřesnit: i když katolická škola má k dispozici jen skromné prostředky a má vliv na poměrně omezený počet katolických žáků, nemůže se zříkat poskytování specifické služby, kterou koná, pokud zůstane věrna svému vlastnímu výchovnému programu. Tato věrnost je také základním měřítkem, jehož má být použito, půjde-li případně o reorganizaci a lepší přizpůsobení sítě katolických škol potřebám.

87. Aby katolická škola mohla ve své službě pokračovat za co nejlepších podmínek, je třeba, aby všichni, kdo za ni nesou zodpovědnost věrně předávat toto dědictví dalším pokolením, vytrvali v úsilí uvažovat o svém poslání, aby tak znovu objevovali apoštolský význam díla, kterému se zasvětili. Pomyšlení na čtené mladé lidi, kterým katolické školy umožňují růst ve víře, přijímat a uvádět do praxe zásady a poklady pravdy, lásky a naděje, jim dává přesvědčení, jistotu, radost a sílu k obětem, které jejich poslání vyžaduje.

88. V úsilí pomáhat katolické škole prohlubovat její poslání a věrně je plnit cítí posvátná Kongregace pro katolickou výchovu naléhavou potřebu vydat povzbuzující výzvu všem, kdo se těmito úkolům věnují: nikdy se nesmějí nechat přemoci pochybnostmi o apoštolské závažnosti, kterou křesťanská výuka má mezi oněmi početnými službami, jimiž se poslání církve uskutečňuje.

⁴⁷ Cf. N AE 2: EV I, 858.

89. Církev se s obnovenou důvěrou a nadějí obrací jmenovitě na řeholní instituty, které dostaly od Ducha sv. v církvi své zvláštní charizma věnovat se křesťanské výchově mládeže, aby –neustále věrní poslání svých zakladatelů – přispívaly k výchovnému a apoštolskému působení v katolických školách a nedaly se zlákat přitažlivosti takové apoštolské činnosti, která zdánlivě má bezprostřednější a viditelnější účinek.

90. Sotva deset let od ukončení ekumenického II. vatikánského koncilu, posvátná Kongregace pro katolickou výchovu nemůže než opakovat kněžím, řeholníkům, řeholnicím i laikům, kteří se věnují katolické škole, závěrečnou výzvu koncilového prohlášení o křesťanské výchově: „Necht' velkoryse vytrvají v započatém úkolu a usilují vyniknout svou péčí o to, aby v žactvu vzbuzovali Kristova ducha svými pedagogickými schopnostmi i svým vzděláním ve vědách, aby nejen pomáhali vnitřní obnově církve, ale rozmnožovali a podporovali její blahodárnou přítomnost v dnešním světě, zvláště pak v oblasti kultury“.⁴⁸

Závěr

91. Se zřetelem k úloze, kterou katolická škola má a aniž by tím byla jakkoli snižována hodnota svědectví a práce mnoha katolíků v oficiálních školních zařízeních, má tento dokument povzbudit veškeré úsilí k udržení a životnosti katolické školy, která právě naší pluralitní společnosti může poskytovat víc než kdy jindy nenahraditelné a nezbytné služby. Katolická škola tím, že se neustále dovolává hodnot evangelia, se snaží přispět k budování nového světa, jasně postaveného proti smýšlení, které se vyznačuje rozkošnictvím, posedlostí po úspěšnosti a tyranii spotřeby.

92. Biskupským konferencím je adresována uctivá výzva, aby uvážily tyto zásady, kterými se má katolická škola řídit, aby je propagovaly a uplatňovaly při formulování konkrétních programů činnosti, které odpovídají dílčím podmínkám a požadavkům různých stupňů a typů školského systému jejich zemí.

93. Posvátná Kongregace pro katolickou výchovu, vědoma si, jak složitá a choulostivá je záležitost katolické školy, věnuje tyto úvahy také Božímu lidu v přesvědčení, že v ekonomii spásy tyto skromné lidské síly, snažící se s takovým vypětím a námahou řešit potíže, musejí nakonec hledat úspěch nikoli na základě sebedůvěry, ale proto, že důvěřují v Ježíše Krista, jediného učitele, který podněcuje, řídí, podporuje a přivádí ke konečnému završení každé dílo, započaté v Jeho jménu.

V Římě, 19. března 1977, na svátek sv. Josefa.

Gabriel-Marie kardinál Garrone,
prefekt

Antonio M. Javière,
tulární arcibiskup metský, tajemník

⁴⁸ GE concl.: EV I, 852.